

In de schommelstoel

Donderdag, 7 november 1940

Úrsula ging naar de eerste verdieping, om te doen wat ze altijd deed als ze alleen achterbleef: ze ging in de schommelstoel van meneer Andreu zitten, kraste in haar geheugen om het beeld van die man op te roepen en zei bij zichzelf: 'Moge je in vrede rusten.'

Erna, zoals ook altijd gebeurde, raakte ze het overzicht kwijt tussen de meubels en de voorwerpen die de pronkkamer van La Principal vulden. 'Er staat gewoon te veel,' zei ze bij zichzelf. En sinds ze er de vleugel hadden neergezet, vond ze de salon beklemmend vol. Ze moest trouwens eens de plumeau mee naar boven nemen, want het stof op het gelakte pianodeksel en in het tegenlicht van elk van de grote ramen verried dat ze sinds drie dagen niets had gedaan. In werkelijkheid was ze alleen nog maar daar goed voor: stof afnemen. Maar de jaren in dienst van het huis en de achting die Maria voor haar koesterde verleenden haar een enkel voorrecht: zo had ze die ochtend niet mee hoeven gaan naar de mis op de Grote Hoeve, terwijl de andere bedienden en arbeiders van La Principal Mevrouw moesten vergezellen.

Het was op die momenten, wanneer ze helemaal alleen achterbleef, dat ze de vertrekken van de eigenaren opzocht en in de schommelstoel van meneer Andreu ging zitten. Behoedzaam maakte ze het zich gemakkelijk; ze plaatste met zorg een kussen-tje, om er haar hoofd op te laten rusten. Zo genesteld begon ze de voorwerpen te bekijken, alsof ze die voor het eerst zag, en altijd was

er wel een dat vanuit haar herinneringen tot op de drempel van haar dromen vloog.

Ze had zich bijna geïnstalleerd, toen ze een streep licht zag komen door de kier van een deur die niet goed dichtzat. Hij kwam uit de bibliotheek. Ah, Maria had weer eens vergeten om het licht uit te doen. Het meisje sluit zich er al dagenlang te veel uren op, dacht ze en ze stond op. Ze ging naar binnen om de lamp uit te doen die de leestafel vol met papieren, schetsen van plattegronden, gecorrigeerde teksten, boeken met cijfers verlichtte ... Ze wist niet wat het meisje bekooktoofde, maar ze was er zeker van dat ze ergens mee bezig was. En met iets groots, want niemand van La Principal mocht in dat vertrek komen. Alleen zij dan, met de permissie om de vloer te boenen en de meubels af te stoffen, nadat ze haar had moeten zweren om geen snippet papier aan te raken of wat dan ook op te ruimen.

Ze ging weer in de schommelstoel schommelen. Zitmeubels die van instabiliteit een deugd maken zijn verraderlijk, zowel wanneer je erin gaat zitten als wanneer je eruit wilt opstaan, en vooral op een leeftijd waarop de armen, vrijwel alles, krachteloos zijn geworden. Ze zocht de goede zithouding en toen ze het ritueel opnieuw begon, was het net alsof ze heel zwak de deure klopper van het grote huis hoorde. Ze stelde zich voor dat een van de bengels van Pous kattenkwaad uithaalde en wilde er verder geen aandacht aan besteden. Loomheid had haar in haar greep en ze wilde niet nog eens opstaan. Door de bibliotheek binnen te gaan had ze moeten denken aan de tijd dat de Oude Mevrouw – zo noemde iedereen Maria Roderich, de moeder van de huidige vrouw des huizes – die prachtige leeszaal had laten inrichten als eerbetoon aan haar echtgenoot, Narcís Magí. Ah, dat waren nog eens tijden ...

De Oude Mevrouw en La Principal. Droom

Zeker, die vrouw had een sterk karakter en ze bestierde het landgoed alsof ze leiding gaf aan een kazerne, maar de bijnaam Oude Mevrouw

kreeg ze al opgeplakt toen ze nauwelijks twintig jaar oud was. Ze had net alle bezittingen van de familie Roderich in Pous geërfd, nadat de druifluis Abadia had verwoest. Aan het stuur staan van La Principal – zijn wijnkelder, grond en zaken – was niet gemakkelijk voor een vrouw die in het laatste derde deel van de negentiende eeuw was geboren. Maar ja, ze was niet alleen vrouw, ze bezat ook nog een erfdeel waar ze in de hele streek om werd benijd en ze genoot een sociale status die troebele na-ijver opriep bij de dominante mannetjes die om haar heen cirkelden – toen werd het enorm moeilijk.

In Pous was iedereen van mening dat een goed huwelijk die onevenwichtigheid tussen natuur en conventies kon regelen, waardoor een fatsoenlijke kerel aan het hoofd van het rijkste herenhuis van het dorp geplaatst werd. Maar toen Maria Roderich besloot zichzelf uit te huwelijken koos ze een mannetje dat net zo rijk was aan bezittingen en rijkdommen als dat het onverschillig stond ten aanzien van de uitoefening van wereldlijke macht, om het zo maar te stellen. Ongetwijfeld was de Oude Mevrouw uit verliefdheid getrouwd, maar daar kwamen, naar het de slimste dorpelingen toescheen, twee begunstigende belangen bij: ze kon de kas van haar erfdeel spekken en op La Principal de lakens blijven uitdelen.

De ouders van Narcís Magí behoorden tot de rijkste handelaars van Rius, maar ze kwamen vroegtijdig om bij een schipbreuk toen ze terugkeerden van een verblijf in Londen. Hun enig kind – hij had nog maar net zijn rechtenstudie afgerond, alleen maar om zijn ouders ter wille te zijn – was plotseling legataris van een enorm fortuin. Ongelukkigerwijs had hij tegelijk met dat fortuin geen enkele ambitie geërfd om het te vergroten of het zelfs maar te beheren, zoals de meest uitgelezen leden van de Gran Cercle de Comerç van Rius kritisch opmerkten. Zodoende verkoos hij het om de onverwachte toestand van een fortuinlijk erfgenaam te veranderen in een volledige toewijding aan dit privilege, alsof het een vak betrof. Je zou kunnen denken dat op zo'n personage kwalificaties van toepassing waren als luilak, goddeloze of losbol. Maar niets daarvan.

Narcís taxeerde de omvang van zijn legaat en hij begreep dat hij,

als hij het goed plande en zich erna gedisciplineerd gedroeg bij de berekeningen, zoveel jaren van alléén de rente kon leven als de goden hem zouden schenken. Toen de schaaltes van de weegschaal eenmaal vol plannen en verwerpingen waren, zag hij dat de balans duidelijk naar één kant doorsloeg en twijfelde hij geen moment: hij nam de gelegenheid te baat om het soort leven te leiden waarvan hij had gedroomd sinds hij zich zonder roeping bij de rechtenfaculteit in Barcelona had ingeschreven: wandelen, lezen, concerten bezoeken, schrijven, denken, reizen – naar de mening van velen niets profitabels. Maar die jongeman veranderde het nietsdoen profijtelijk in een vak, en hoewel hij er zich in het begin aan wijdde als een hunkerende leerjongen, werd hij mettertijd een geraffineerd ambachtsman.

Het was een wonderlijke jongen, herinnerde zich Úrsula in haar limbo van dutjes, met gedragingen die botsten met de logica van goede gewoonten. Een voorbeeld: na zijn huwelijk met Maria Roderich wilde hij niet in Rius blijven wonen en vestigde hij zich, de crème de la crème van de Gran Cercle de Comerç in verwarring achterlatend, in Pous, een dorpje dat half en half in een dal begraven lag en dat arm was aan sociale horizonnen. Nog een voorbeeld: sinds hij op La Principal was aangekomen, probeerde hij niets aan de gang van zaken van dat huis te veranderen. Je zou kunnen zeggen dat hij zich discreet aanpaste, alsof hij de door Maria ingestelde orde der dingen niet overhoop wilde halen. Hij streefde ook niet naar de economische leiding, noch bemoeide hij zich met de grote handelsactiviteit die er plaatsvond. Er nog van afgezien dat hij er het instinct niet voor had, voelde hij wel aan dat zijn vrouw hem dat ook niet zou hebben toegestaan. Met een gevoel voor autoriteit waar hij niet naar verlangde ontfermde Maria zich over de grote winsten die La Principal maakte en hielp ze conflicten uit de wereld. Meer nog, het fascineerde hem om de vastberadenheid te zien waarmee zijn vrouw respect afdwong in een tijd die er weinig toe genegen was om toe te staan dat een vrouw aan wat dan ook leiding gaf.

Het moet gezegd worden dat Maria Roderich een grote liefde koesterde voor die gevoelige man, zo anders dan andere mannen en vooral

zo verschillend van haarzelf. Eerlijk gezegd zag ze elke ochtend wanneer ze in de spiegel keek bij zichzelf geen enkele van de deugden die ze zo in Narcís waardeerde. Maar dat gebrek aan overeenkomsten functioneerde ten slotte als tandwielen, die, als ze niet in elkaar grijpen, tot bloedens toe kunnen verwonden, maar die de machinerie met een vreemde precisie doen draaien als ze dat wel doen. Dus, hoewel het als een wonder werd gezien, draaide de machinerie harmonisch en zonder knarsen tijdens de tien jaren dat ze samenleefden.

Van alle mannetjes die rondom de Oude Mevrouw hadden gecirkeld – ze waren uit op haar liefde of haar fortuin – was Narcís de enige die haar respect betoonde en die in staat was om iets bij haar wakker te roepen wat ze nooit had gevoeld: nieuwsgierigheid en de drang om te weten. Hij was een ontwikkelde, vreemde man, die haar als zijn gelijke beschouwde en haar ook zo behandelde, die altijd interessante gespreksonderwerpen aandroeg of haar mening vroeg over kwesties waarover echtgenoten nooit met hun vrouwen spraken. De Oude Mevrouw moest voor het eerst in haar leven meer nadenken over vragen dan over antwoorden. En wanneer, zoals vaak gebeurde, hun gedachten of uitgangspunten niet samenvielen of duidelijk tegenover elkaar stonden, werd die tegenstelling voor hem een uitdaging of, beter nog, een uitnodiging om naar de oorzaak van hun meningsverschil te zoeken en de omvang ervan in te schatten, maar altijd met de bedoeling om het te verkleinen, aan te vullen of, op zijn minst, te begrijpen.

Deze eigenschappen, ongehoord bij de mannen die naar haar hand hadden gedongen, verwarden en verwonderden haar tegelijkertijd. Maria Roderich vond zichzelf koppig en dwars op het gebied van geloofsovertuigingen en ze liet zich erop voorstaan dat ze wat bijna al het andere betreft conservatief en ouderwets was. Maar Narcís en zijn manier om de dingen te zien brachten haar tot andere inzichten – soms merkte ze dat ze opvattingen wijzigde of ter discussie stelde waarvan ze had gedacht dat ze onwrikbaar waren, zonder dat dit proces haar van haar stuk bracht. Verre van dat zelfs – ze kreeg er vanbinnen een prettig gevoel van. Zoals toen ze als klein meisje linten en papier kapotscheurde om te zien welk cadeau ze verborgen.

Het was ook overduidelijk dat Narcís niet gepassioneerd genoeg was om haar wezenlijk te bevredigen. En hoewel ze zich hierover in het begin van hun verhouding zorgen maakte, beoordeelde ze dit gebrek aan hartstocht al snel als de prijs die ze noodzakelijkerwijs moest betalen voor kennis, cultuur en gevoeligheid. Zodoende nam ze, alles afwegend, genoegen met huwelijkse verrichtingen waarbij het lichaam er bekaaid van afkwam, maar het hoofd rijkelijk bediend werd.

Gedurende vele uren van de dag gingen ze gescheiden wegen: de zijne was gewijd aan het genot van de overpeinzing, de hare aan het doen en laten op La Principal en daarbuiten. Op momenten dat ze elkaar weer troffen genoot de een van de ander, alsof ze elkaar herontdekten, alsof de inspanning om hun zielen samen te brengen aangename vitaliteit opriep. Hij verwonderde zich over een energie die hij nooit zou hebben en zij was in extase over het licht van horizonnen die alleen haar man voor haar kon verruimen.

Zo raakten ze aan elkaar gewend en schepten ze er een genoegen in om een sfeer van harmonie te creëren, zodanig dat in al die jaren dat ze samen waren niemand op La Principal zich een boze blik, een vervelende ruzie en nog minder een zuur gezicht kon herinneren. Dat werd, op een plek waar de Oude Mevrouw woonde, als een godswonder beschouwd door de bedienden, die onweer voorzagen, maar van harmonie genoten.

Tijdens die hele ontdekkingsstocht was er één belangrijk instrument, een soort symbool van hun samenklank: het was de grote vleugel, die Narcís uit zijn huis in Rius had meegebracht. Hij stond pontificaal midden in de salon van La Principal, en vanaf de eerste dag, toen de vleugel tegen het vallen van de avond was gekomen, ging Narcís op de pianokruk zitten die bij het instrument hoorde, stelde de hoogte in al naargelang zijn zielsgesteldheid en verloor zich een poos in het spel. De Oude Mevrouw ging in de schommelstoel van haar vader zitten, dichtbij, maar met de rug naar haar man toe, misschien om de intimiteit van haar tranen te beschermen of om niet de mechanische krachttoer te hoeven zien die dat wonder volbracht. Dan boog ze haar hoofd, deed haar ogen dicht en bleef doodstil zitten. Alleen een lichte glimlach ver-

ried iets van het geluk dat haar overviel. Narcís speelde misschien met een beperkte techniek, maar hij had talent voor expressie en op de een of andere manier voelde hij aan dat hij terwijl hij de piano liefkoosde ook de gevoeligste, meest verborgen plekjes van zijn vrouw liefkoosde.

Vreemd genoeg hadden ze zich niet voorgenomen om kinderen te krijgen, een huwelijksverplichting die bijna nooit te berde werd gebracht. Eén keer slechts had de Oude Mevrouw er een toespeling op gemaakt dat ze graag gezelschap van een meisje wilde, maar zonder veel aandringen, want wat betreft de mysteries van het bed en alles wat ermee te maken had hield Narcís zich van den domme. Desalniettemin – Maria had alle hoop al opgegeven – maakte Narcís haar tijdens een van die schaarse nachten van mechanische reproductie zwanger, waarbij factoren van onbekende of toevallige aard een rol speelden. Eerlijk gezegd kon ze het zich niet voorstellen. En de lastertongen van het dorp ook niet. Al snel deed een lijst namen van drie of vier robuuste kerels uit Pous de ronde die hun steentje aan het fenomeen konden hebben bijgedragen.

Ineens braken de vliezen van Maria Roderich, die ten onrechte de Oude Mevrouw werd genoemd, en bijna op hetzelfde moment voelde ze helse pijnen. Haar harde jammerklachten deden de stenen van dat herenhuis schudden, van de wijnpersen tot de zolder. Toen de bedienden begrepen dat de nood aan de man kwam troffen ze voorbereidingen voor zo'n gevaarlijke gebeurtenis – twee vrouwen trokken eropuit om de enige vroedvrouw van Pous te halen: Presentació. Tegelijkertijd gaf meneer Narcís aan Raül, de opzichter, opdracht om zich naar het telegraafkantoor te spoeden om een telegram te sturen aan dokter Lluch uit Rius, met het verzoek onmiddellijk te komen.

De twee dienstvrouwen verlieten het huis met het vaste voornemen om het halve dorp af te zoeken, want het was algemeen bekend dat Presentació nooit thuis was als je haar écht nodig had. Intussen zette Rosa, de kokkin, pannen water op het vuur om zoveel te poetsen en te boenen als nodig mocht zijn. Bovendien zette ze een pannetje water op om een aftreksel van citroenverbena te bereiden, dat, zo geloofde men, de weeën van de barende vrouw verlichtte, en nog eentje om een

aftreksel van tijm te bereiden voor het geval mevrouw op een delicate plek een open wond zou krijgen.

Naast Rosa ontrafelde Úrsula – ze had een diepe frons in haar voorhoofd – katoenen doeken en legde ze op het schone tafelblad op een stapel. Ze waren om mee droog te deppen en schoon te maken, maar je kon ze ook doornat en heet op Maria's nierstreek leggen om haar bij haar weeën te helpen. De fijnste doeken legde ze apart om te dienen als eerste luier voor de boreling – het kantwerk ervoor had ze al klaarliggen.

Maar de bevalling wist niets van wachten of klokken, en de twee uren die de goede dokter erover deed om de duizendzevenentwintig bochten te nemen die hem van Pous scheidden, verplichtten vroedvrouw Presentació ertoe de leiding op zich te nemen, nadat ze stiekem een heel glas van het tonicum Aigua del Carme had weggeklokt om haar reflexen te verbeteren en om kalm te worden. Toen ze zich gesterkt voelde, gaf ze aanwijzingen die La Principal op zijn kop zetten met een komen en gaan van vrouwen, die spullen tussen de keuken, de badkamer en de slaapkamer heen en weer droegen.

In de kamer van de barende vrouw en onder de kalme aanwezigheid van meneer Narcís, die zijn vrouw wilde bijstaan, hoewel iedereen ertegen was, begonnen er pannen, schone doeken, die weer vol bloed verdwenen, raadgevingen, kreten en jammerklachten te komen ... en gezichten waarvan verschrikkelijke prognoses af te lezen vielen. Ten slotte, en slechts vijf minuten nadat dokter Lluch uit Rius was aangekomen, verscheen dat verkreukelde lijfje, nat van bloed en stinkende lichaamssappen: een pieplein meisje, dat de Oude Mevrouw niet kon zien, want ze was uiteindelijk flauwgevallen van de pijn en door bloedverlies.

Omdat haar vader het wilde, kreeg de boreling dezelfde naam als haar moeder, en zo werd Maria Blanca Basilissa Magí i Roderich na een paar dagen gedoopt, veel te bescheiden naar de zin van de mensen in Pous.

Het jaar 1910 verstreek, en met de komst van die onverwachte schat in de familie leek alles op rolletjes te lopen. Maar vaak werkt het nood-

lot alleen maar voor eigen rekening – vier maanden na de geboorte van het meisje werd meneer Narcís ziek waar zijn mooiste gevoelens werden opgewekt. Tevergeefs zochten de beste artsen van Rius en Barcelona een tegenmiddel, tot ze zich erbij neerlegden dat er geen was. Vanwege de weinig hoopvolle vooruitzichten gaf Narcís, die eiste dat hem precies werd verteld hoe het er met hem voor stond, er de voorkeur aan om naar La Principal terug te keren en daar rustig te sterven. Anderhalve maand later gaf hij zich, nadat hij zijn vrouw had gevraagd om hem uit te kleden, beheerst over aan het niets, zonder een zucht, alsof hij in een kalme slaap verzonk, nadat hij zich in de armen van zijn meesteres had genesteld, totdat de zeis zijn hart stopte.

De Oude Mevrouw was ten diepste mismoedig. Ze was er rotsvast van overtuigd dat ze in Narcís niet de prins op het witte paard had gevonden van wie ze had gedroomd, noch de gedurfde minnaar die haar van haar stuk bracht, maar wel een metgezel met een zeldzame, zeer verfijnde natuur. Toen hij gestorven was dachten Úrsula en velen met haar dat de meesteres iemand zou zoeken met wie ze in het huwelijk zou kunnen treden of met wie ze zich op passende wijze zou kunnen verbinden, maar dat gebeurde niet. De Oude Mevrouw schikte haar gevoelens als een ui – slechts heel diep weggestopt onder de ruwheid van de buitenste schillen bewaarde ze een eeuwig liefdevolle kern als herinnering aan haar man. Vanaf dat moment toonde ze naar buiten toe alleen maar doornen en verborg ze de bloemen voor altijd.

Narcís liet haar een niet onaanzienlijk fortuin aan waardepapieren, geld en eigendommen na. Ook schilderijen, sculpturen en, samen met de piano, een reeks waardevolle voorwerpen waarmee hij het huis tijdens die jaren had opgesierd, alsof hij er delicate getuigenissen van zijn tijdelijke aanwezigheid had willen achterlaten. Maar zijn omvangrijkste nalatenschap waren de boeken; boeken in kasten, in dozen, tafels vol met boeken – in elke hoek van het huis waar die man langer dan drie minuten had gezeten bevonden zich boeken. Er waren er zoveel dat de Oude Mevrouw ze allemaal samenbracht in een ruim vertrek, dat aan de salon grensde. Het waren er genoeg om er een bibliotheek mee in te richten die, met op de ereplaats een portret van de

overledene, enorm veel respect afdwong bij iedereen die er binnentrad en die, en passant, *La Principal* opsmukte met een patina van cultuur en raffinement.

De weduwe woonde de begrafenisceremonie bij op een verhoging in het koor, ter linkerzijde van het altaar, een exclusief privilege van de familie Roderich. Getuigenberichten stelden dat ze met buitensporige heftigheid bad, terwijl ze omhoogkeek en het meisje tegen haar borst drukte, mogelijk om God aan te roepen zijn blik omlaag te richten. Toen de parochianen haar zo zagen lasterden ze dat ze met de kracht van haar gebeden en de kwetsbaarheid van het kind Onze-Lieve-Heer wilde vertederen, zodat hij zich over haar echtgenoot zou ontfermen. Die vrouw vermoedde dat als haar religieuze overtuigingen de grondslag bezaten die Narcís ontkende, hij dan vast en zeker in de hel zou branden. En, eerlijk gezegd, hoewel God altijd gelijk had, was ze daar hoogst verontwaardigd over.

Naarmate de langdradigheid van de mis haar zorgen wegnam, probeerde ze een soort filosofische schets van de kwetsbaarheid van de mens op te stellen, ofwel als laatste eerbewijs aan haar Narcís, ofwel om de verveling van zo'n plechtige dienst te verdrijven. Maar haar korset hinderde haar en ze kon niet goed ademen. Ze had stevig ontbeten en winderigheid gaf haar een opgeblazen gevoel. Gelukkig bevond de verhoging zich ver van de parochianen en kon ze haar zorgen ventileren, terwijl ze zich voorhield dat ze de laatste tijd te veel aankwam. Daar, in het koor en op dat plechtige moment, zwoer ze om zich wat dan ook te ontzeggen om niet een pafferige, plumpe vrouw te worden.

Ze bleef haar eed breken tot ze 123 kilo woog. Ze zei dat ze weinig at, dat ze dik werd van de zenuwen, en zelfs haar kokkin, die maar niet ophield haar tevreden te stellen, gaf haar gelijk. Hoe dan ook, het vet ging ermee door alle lijnen te vullen die nog gevuld konden worden en nieuwe te vormen door onverwachte vetplooien te creëren, die ze verdeelde over de hele breedte van haar anatomie. Het waren de zenuwen – een dame sprak je niet tegen en zeker niet de Oude Mevrouw van *La Principal*.

Trouwens, Rosa, de kokkin, stierf twee jaar na de geboorte van het